

APLIKOVANÁ GEOINFORMATIKA VII

Digitální výškové modely

RNDr. Tomáš ŘEZNÍK, Ph.D.

Aplikovaná geoinformatika, jaro 2009

Laboratoř geoinformatiky a kartografie

DEM vs. DTM

DTM is a Deutsche Tourenwagen-Meisterschaft.

- Digitální výškový model (DEM) – digital elevation model
- Digitální model terénu (DTM) – digital terrain model
- Oba termíny se používají často jako synonymum, někdy ovšem pro odlišnou věc
- Pojetí záleží na autorovi, na literatuře, ze které čerpá
- Možná rozdílná chápání DEM / DTM:
 - pouze povrch bez /s objektů na něm (bez budov, stromů...)
 - XYZ / jiný jev zobrazený jako třetí souřadnice

Aplikovaná geoinformatika

Zdroje výškových dat

- Výsledek zpracování dat DPZ (fotogrammetrie – stereopáry, radary - interferometrie)
- Vrstevnice – zvektorizované z analogových map
- Terénní mapování – vstup z GPS

Aplikovaná geoinformatika

Struktura dat

- Rastr (grid)
- TIN – triangulated irregular network
- Vrstevnice
- Výškové body

Aplikovaná geoinformatika

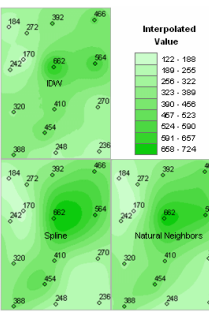
Rastr

- Nejčastější způsob reprezentace
- Implicitní topologie
- Snadná implementace na PC
- Nároky na paměť
- Nároky na výpočty
- Vlastní kvalita dat – závislost na způsobu generování, interpolaci

Aplikovaná geoinformatika

Tvorba rastru

- Interpolace výšek bodů rastru z nepravidelně či pravidelně rozmístěného bodového pole
 - IDW
 - Spline
 - Kriging
- Interpolace + zahrnutí dalších parametrů pro tvorbu hydrologicky korektního povrchu → např. metoda ANUDEM (Hutchinson, 1998) – implementováno do ArcGIS – nástroj Topo to Raster

Interpolated Value

122 - 188
189 - 255
256 - 322
323 - 389
390 - 456
457 - 523
524 - 590
591 - 657
658 - 724

Aplikovaná geoinformatika

Topo to raster

- „Topo to Raster is based on the ANUDEM program developed by Michael Hutchinson (1988, 1989).“
- Jako vstup mohou sloužit nejen výškové body, ale i vrstevnice, vodní toky, vodní plochy, „sinks“ – prohlubně, a hranice zájmového území
- Connected drainage structure
- Correct representation of ridges and streams from input contour data
- Podrobnosti metody viz Help ArcGIS 9.2 (heslo Topo to Raster)

Aplikovaná geoinformatika

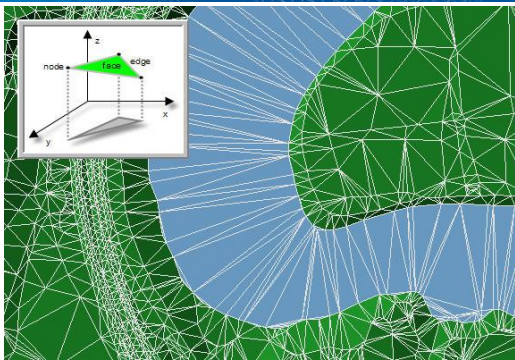
TIN – Triangulated Irregular Networks

- Založeny na trojúhelníkových elementech – facetách, s vrcholy odpovídajícími vstupním výškovým bodům
- Facety jsou plošky - roviny trojúhelníků (spojující 3 příslušné body)
- Výběr bodů, které tvoří trojúhelník se nejčastěji řeší podle Delaunayho triangulace
- Řada dalších parametrů při tvorbě TINu

Aplikovaná geoinformatika

TIN – Triangulated Irregular Networks

Aplikovaná geoinformatika

TIN – vstupní body

- Body, které leží na všech důležitých singularitách → místa, kde se mění výrazně průběh terénní plochy tzv. peaks, ridges, breaks in slope – vrcholy, hrany, změny sklonu
- Digitalizované vrstevnice nejsou nejvhodnějším zdrojem, ale lze je použít
- Nepravidelné rozmístění bodů

Aplikovaná geoinformatika

Delaunay triangulace

- Pro účely triangulace - trojúhelníky by měly být co nejvíc rovnostranné
- Pravidlo, že v kružnici opsané daného trojúhelníka nesmí ležet další bod (princip algoritmu)
- Jestliže spojíme středy opsaných kružnic (průsečíky os stran), dostaneme Voronoi diagram (Thiessenovy polygony)
- Thiessenovy polygony ohradí všechny body oblastí, ve které jsou všechny místa bližší k danému bodu než k jinému bodu z dané množiny bodů

Aplikovaná geoinformatika

Delaunay triangulace

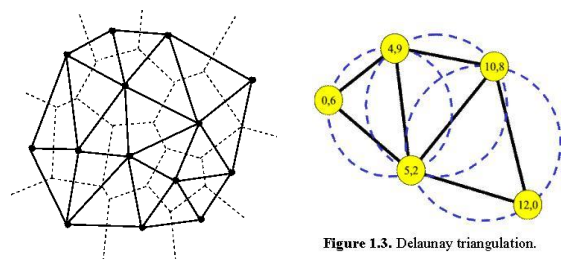

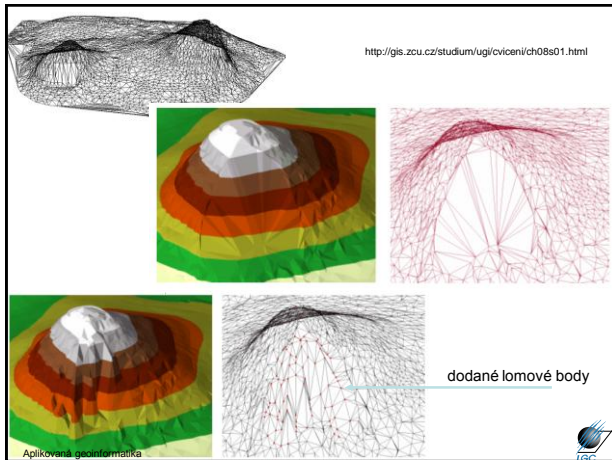
Figure 1.3. Delaunay triangulation.

<http://www.comp.lancs.ac.uk/~kristofresearch/notes/voronoi/dt.gif>

<http://www.cs.virginia.edu/~mngroup/hypercast/designdoc/Chp1-Overview/chp1-pic3.jpg>

Aplikovaná geoinformatika

Tvorba TINu z GRIDu

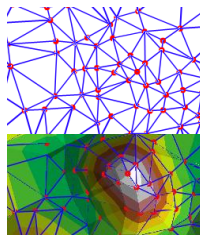
- Další možný postup
- Speciální případ konverze bodů do TINu
- Metody:
 - Výběr bodu GRIDu, který se ponechá nebo zruší → jednotlivým bodům přiřazena důležitost, ponechány ty body, kde je největší rozdíl mezi sousedními body
 - Body se ruší skokově – nepočítá se důležitost, rozhodnout, kdy zastavit vybírání a rušení bodů.
 - Detekce specifických tvarů terénu GRIDu jako vrcholy, dolíky, sedlové body, hřebence a údolnice.

Aplikovaná geoinformatika

Tvorba TINu v ArcGIS 9.2

- Přes 3D Analyst
- Create TIN →
 - from features (např 3D Contours)
 - Hard line, soft line, mass points
 - Hard breaklines represent a discontinuity in the slope of the surface. Streams and road cuts could be included in a TIN as hard breaklines. Hard breaklines capture abrupt changes in a surface and improve the display and analysis of TINs.
 - Soft breaklines allow you to add edges to a TIN to capture linear features that do not alter the local slope of a surface. Study area boundaries could be included in a TIN as soft breaklines to capture their position without affecting the shape of the surface.
 - Mass points jsou body, které mají být jednoznačné body trojúhelníku

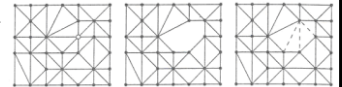

Aplikovaná geoinformatika

Tvorba TINu z GRIDu

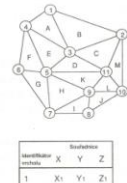
- Tvorba TINu z gridu →
- TIN – struktura (Tuček 1998)

Obr. 6.24.

Datová struktura nepravidelné trojúhelníkové sítě (TIN). (zpracováno podle Laurintha a Thompsona, 1992 a Aronoffa, 1989)

Identifikátor trojúhelníku	Sousední trojúhelníky
A	B E
B	A C
C	B D M
D	C E K
E	A D F
F	E G
G	F H
H	G I K
I	H J
J	I L
K	D H L
L	J K M
M	C L

Identifikátor trojúhelníku	Vrcholy
A	1 3 4
B	1 2 3
C	2 3 11
D	3 4 5
E	3 4 5
F	4 5 6
G	5 6 7
H	5 7 9
I	7 8 9
J	8 9 10
K	5 9 11
L	9 10 11
M	2 10 11

b) Seznam hran

a) Seznam vrcholů

c) Seznam vrcholů

Aplikovaná geoinformatika

TIN – pro a proti

- Menší objem uložených dat než u rastrů – hustota trojúhelníků může být různá podle členitosti terénu
- Umožňuje vypočítat výšku terénu pro jakýkoliv bod (nelimitováno mřížkou rastru)
- Lépe postihuje diskontinuity terénu
- Složitá struktura
- Velká závislost na vstupních bodech

Aplikovaná geoinformatika

Shrnutí

- Struktura výškových dat již není tak limitující jako dřív – existují metody, jak převést jednu na druhou, pouze nutnost minimalizace nechtěných artefaktů
- Výběr struktury závisí též na charakteru studovaného terénu
- Vždy platí, že nejvíce se musí dbát na kvalitu vstupních dat

Aplikovaná geoinformatika

Hodnocení kvality vytvořeného DEMu

- Existence falešných prohlubní
- Vizuální kontrola pomocí stínovaného reliéfu
- Odvození vrstevnic
- Kontrola pomocí existujících výškových bodů
- Nutná úvaha nad velikostí buňky výsledného DEMu (u rastru)

Aplikovaná geoinformatika

Primární topografické atributy, které lze odvodit z DEMu (Wilson, Gallant, 2000)

- Výška
- Aspekt (orientace ke světovým stranám)
- Sklon (v % či °)
- Upslope area, length, slope
- Dispersal area, length, slope
- Catchment area – (the area of land from which water runs into the stream = povodí)
- Curvature – konkávní vs. konvexní povrch

Aplikovaná geoinformatika

Topografické atributy, které lze odvodit z DEMu (Wilson, Gallant, 2000)

Skenované podklady:

- primární topografické atributy
- sekundární topografické atributy
- měřítka a aplikace DEM

TABLE 2.1. Spatial Network Attributes of Digital Elevation Models (DNMs) and Common Names of Topographic Data for Generation of DEMs

Scale	Resolution	Common Topographic Data Sources	Hydrological and Ecological Applications
Five degrees	30-300 m	Coarse and coarse-resolution data from satellite photography and existing topographic maps at scales from 1:5,000 to 1:250,000	Regional-scale hydrological modeling; Spatial analysis of soil properties; Topographic aspect estimates on coarsely spaced data
One degree	300-300 m	Surface-spectra, point, and contour line data obtained by ground survey using GPS, ranging systems and geographic information system (GIS) data	Topographic aspect effects on solar radiation; Topographic site selection; Watershed delineation
Quarter degree	300-300 m	Coarse and coarse-resolution data from satellite photography and existing topographic maps at scales from 1:250,000 to 1:500,000	Regional-scale hydrological modeling; Watershed delineation; Hydrological modeling; Watershed delineation; Watershed delineation
15 minutes	300-300 m	Surface-spectra, point, and contour line data digitized from existing topographic maps at scales from 1:500,000 to 1:2,500,000	Elevation-dependent representations of surface roughness and permeability; Topographic aspect effects on soil properties; Watershed delineation; Watershed delineation
30 seconds	300-300 m	Surface-spectra, point, and contour line data digitized from existing topographic maps at scales from 1:2,500,000 to 1:5,000,000	Watershed delineation; Watershed delineation; Watershed delineation

Aplikovaná geoinformatika

Další využití DEMu

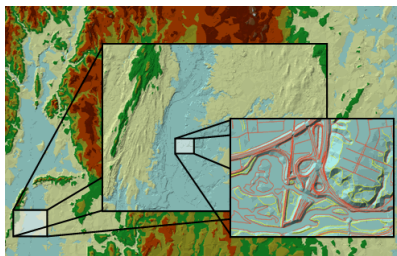
- Identifikace významných bodů a linií v terénu /hřebenů, údolnic – tzv. skeleton
- Rozpoznávání geomorfologických tvarů
- Modelování eroze
- Vstup do srážko-odtokových modelů
- Analýzy viditelnosti
- ...

Aplikovaná geoinformatika

Terrain dataset v ArcGIS 9.2

- Víceměřítkový digitální model
- Založený na TINu
- Ukládání do geodatabáze

Aplikovaná geoinformatika

